

Yazarlar/Authors

Selen DEMİRTAŞ ZORBAZ* Semra KİYE**

Makale Adı/Article Name

Covid-19 Kapanması Sırasında Ebeveyn Stresi ve Ebeveyn-Çocuk İlişkileri

Parenting Stress and Parent-Child Relationship During The Covid-19 Lockdown

ÖZ

Ebeveyn-çocuk ilişkileri çocuğun gelişimi açısından önemli bir yere sahiptir. Gelişim ve psikoloji kuramları özellikle ilk çocuklukta bu ilişkilerin daha önemli bir yere sahip olduğunu belirtmektedir. Bu ilişkiyi etkileyen faktörlerden biri de ebeveynlerin yaşadığı ebeveyn stresidir. Covid-19 pandemisi sırasında alınan önlemler gereği sokağa çıkma yasağının gelmesi ve okulların kapanması ebeveynlerin bütün günlerini çocukla evde geçirmelerine yol açmış ve bu durum da ebeveyn-çocuk ilişkilerine yansımıştır. Buradan hareketle bu çalışmanın amacı Covid-19 pandemisi sırasında evde çocuklarıyla kalan ebeveynlerin Covid-19 kaygısı, kapanma süresi ve ebeveyn stresinin çocuklarıyla yaşadıkları çatışmalara ve kurdukları olumlu ilişkiye olan etkisini incelemektir. Bu amaçla 389'ı kadın 40'ı erkek olmak üzere 0-6 yaş arası çocuğu olan 429 ebeveyn den veri toplanmış ve yol analizi yöntemiyle kurulan model test edilmiştir. Model testi sonuçlarına göre ebeveyn stresi ve ebeveyn-çocuk ilişkisi arasında istatistiksel olarak manidar ilişki bulunurken kapanma süresi ve Covid-19 kaygısı ile ebeveyn – çocuk ilişkisi arasında istatistiksel olarak manidar bir ilişki bulunamamıştır. Ede edilen sonuçlar ve ulaşılan bulgular alanyazın kapsamında tartışılmış ve çeşitli öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn stresi, Ebeveyn-çocuk ilişkileri, Çatışma, Olumlu ilişki

ABSTRACT

Parent-child relationships have an important role in terms of child development. Development and psychology theories state that these relationships have a more important place especially in early childhood. One of the factors affecting this relationship is parental stress experienced by parents. Due to the measures taken during the Covid-19 pandemic, the curfew and the closure of schools caused parents to spend all their days at home with their children, and this might be reflected in parent-child relationships. From this point of view, the aim of this study is to examine the effects of covid-19 anxiety, lockdown time and parental stress on the conflicts and positive relationships of parents who stay at home with their children during the Covid-19 pandemic. For this purpose, data were collected from 429 parents with children aged 0-6, including 389 women and 40 men, and the model established by the path analysis method was tested. Based on the model test results, there was a significant relationship between parental stress and parent-child relationship, while no significant relationship was found between lockdown time and covid-19 anxiety and parent-child relationship. The findings were discussed in the light of the relevant literature and suggestions were made.

Keywords: Parenting stress, Parent-child relations, Conflict, Positive relations

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD., sdzorbaz@ankara.edu.tr ORCID: 0000-0003-0040-9095

** Dr. Öğretim Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD., s.kiye@alparslan.edu.tr ORCID: 0000-0003-4414-5765

***Bu araştırma Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Alt Etik Kurulu'nun 22.06.2020 tarihli ve 5/111 sayılı izni ile yürütülmüştür.

Extended Abstract

There are many factors that affect the development of individuals positively or negatively throughout their lives. Especially childhood experiences are effective in a wide area from the problems they will experience in adulthood to their relationships. At the beginning of these experiences is the parent-child relationship. The relationship that children aged 0-6 establish with their parents can affect their psychological, social development and personality traits. Studies have shown that parental relationships affect many characteristics of children. Accordingly, parent-child relationships should be developed to support the healthy development of children, and for this, the factors affecting the parent-child relationship should be evaluated. Although the parent-child relationship affects all aspects of children's development, it is being researched what influences this relationship. According to the researches, it can be stated that both the parental factors and the factors related to the relationships of the parents with each other affect the parent-child relationship. One of the important parental variables affecting the parent-child relationship is parental stress. Parental stress can be defined as a reaction to the difficulties created by the requirements of being a parent. It is stated in the literature that parental stress may cause unhealthy parental behaviors and the adjustment of the child may also be affected by this stress level. Although there are many factors that affect the stress of individuals regarding parenting, the Covid-19 spread to all countries in a short time, and have had various effects that will affect the stress levels of parents in both work and family life. One of the most important of these can be stated as the provision of social isolation by individuals quarantining themselves at home in order to protect themselves from the pandemic, and as a result, the change in the quantity and quality of the time parents spend with their children. Studies on the psychological effects of the pandemic during the social isolation process are noteworthy. Some studies have revealed that variables such as parental stress and family conflict are effective in the anxiety and depression levels of parents during Covid-19. Other studies show that during social isolation, families' existing social support networks decrease and they show various psychological symptoms, as well as intense and stressful intra-family communication. Therefore, it can be said that both parental stress and the relationship of parents with their children are affected in the closure experienced during Covid-19 measures. As a result of the interruption of schools due to the epidemic and the cessation of activities in areas where free time is used, the increase in the duration of individuals staying at home has led parents to spend much more time with their children than usual. In this context, in this study, it is aimed to reveal the effects of anxiety, closure time and parental stress experienced by parents against Covid-19 during social isolation due to the pandemic on parent-child relationships. The following hypotheses were tested in the structural equation model established for this purpose.

H1: Covid-19 anxiety is associated with parent-child conflict.

H2: Covid-19 anxiety is associated with a positive parent-child relationship.

H3: Closing time is associated with parent-child conflict.

H4: Closing time is associated with a positive parent-child relationship.

H5: Parental stress is associated with parent-child conflict.

H6: Parental stress is associated with a positive relationship between parent and child.

H7: Parental stress has a mediating role between Covid-19 anxiety and parent-child conflict.

H8: Parental stress has a mediating role between Covid-19 anxiety and the positive relationship between parent-child.

H9: Parental stress has a mediating role between closure time and parent-child conflict.

H10: Parental stress has a mediating role between the closure time and the positive relationship between parent and child.

Method

This study was conducted as a descriptive study in which variables that may be related to the parent-child relationship were tested. convenient sampling method was used in this study. The study group of the research consisted of 429 parents with children between the ages of 0-6, reached through the announcements made in various parent groups. In the study, the Parental Stress Scale was used to measure parents' stress levels, the Child Parent Relationship Scale to determine their relationship with their children, and the Personal Information Form to determine their children's demographic characteristics and Covid-19 experiences. Since the parametric test assumptions were met in the evaluation of the data specified by the measurement, the structural equation model was used.

Findings

In the study, first of all, Pearson correlation coefficients and descriptive statistics of the variables were calculated. The correlation coefficients between the variables in the model range from .02 to .60. However, while the averages of the variables ranged between 18.04 and 71.48; standard deviations range from 5.06 to 22.87. In the next stage of the analysis, the structural model, in which the direction of the relations between the variables was determined theoretically, was tested through path analysis and it was seen that the fit coefficients of the model were at an acceptable level. According to the findings, a one-unit increase in parental stress leads to a decrease of .16 points ($\beta=-0.23$) in establishing a positive relationship ($z= -4.867$; $p<.0.001$). At the same time, a one-unit increase in parental stress causes an increase of .79 points ($\beta=0.59$) in conflict scores. Statistically significant effects were not detected in the analyzes of other hypotheses.

Discussion and Conclusion

According to the results of the study, there is a significant relationship between parental stress and parent-child relationships, but there is no significant relationship between Covid-19 anxiety and closure time and parent-child relationship. At the same time, no significant relationship was found between closure time and Covid-19 anxiety and parental stress. According to the findings of this study, there is no significant relationship between parents' anxiety about Covid-19 and their parental stress and child relationships. Another finding of the study is that the closure time has no significant relationship with parental stress or parent-child relationship.

Giriş

Bireyin gelişimini, yaşamı boyunca olumlu ya da olumsuz etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bireylerin özellikle çocukluk çağı yaşantılarının onların yetişkinlikte yaşayacağı problemlerden ilişkilerine kadar çok geniş bir yelpazede etkisi olduğu literatürde üzerinde durulan önemli bir konudur. Söz konusu yaşantıların başında ebeveyn-çocuk ilişkisi gelmektedir. Özellikle 0-6 yaş arası çocukların ebeveynleriyle kurdukları ilişki onların psikolojik, sosyal gelişimi ve kişilik özelliklerinin temellerini etkileyebilmekte (Öngider, 2013), özellikle ebeveynin disiplin anlayışı ile ebeveyn-çocuk ilişkisinin duygusal yönü çocukların gelişimlerini etkileyen önemli faktörler olabilmektedir (Akçınar ve Baydar, 2018). Yapılan çalışmalar ebeveyn ilişkilerinin çocukların zorba davranışları (Özada ve Duyan, 2018), sosyal becerileri (Kırman ve Doğan, 2017), problemleri davranışları (Akçınar ve Baydar, 2018), akran ilişkileri, yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizlikleri (Tezel Şahin, Sarıbaş ve Ertör, 2020) oyun oynama bozukluğu (Cuong, Assanangkornchai, Wichaidit, Minh Hanh ve My Hanh, 2021) ve empati becerileri (Boele, Van der Graaff, De Wied, Van der Valk, Crocetti ve Branje, 2019) gibi birçok özelliğini etkilediğini ortaya koymuştur. Buna göre çocukların sağlıklı gelişimlerini desteklemek için ebeveyn-çocuk ilişkileri geliştirilmeli ve bunun için ebeveyn-çocuk ilişkisini etkileyen etmenler ortaya konulmalıdır.

Ebeveyn-çocuk ilişkisi çocukların gelişiminin bütün yönlerini etkilemekle beraber bu ilişkiyi nelerin etkilediği de alanyazında üzerinde durulan bir konudur. Kök ve Ünal (2018) çalışmalarında ebeveyn yaşı, çalışma durumu, çocuk yaşı veya cinsiyetinin ebeveyn-çocuk ilişkisinde fark yaratmadığını ancak anne eğitim durumunun ilişkide fark yarattığını bulgulamıştır. Ebeveynin depresyonu, baba ve çocuk çatışmasını (Kane ve Garber, 2004); evlilik doyumu (Yoo, 2020) ise ebeveyn-çocuk ilişkisini etkilemektedir. Dolayısıyla hem ebeveyne ait faktörlerin hem de ebeveynlerin birbirleriyle olan ilişkileriyle ilgili faktörlerin ebeveyn-çocuk ilişkisini etkilediği ifade edilebilir. Ebeveyn-çocuk ilişkisini etkileyen ebeveyne ait değişkenlerden bir diğeri de ebeveyn stresidir. Ebeveyn stresi, ebeveyn olmanın gerekliliklerinin yarattığı zorluklara tepki olarak tanımlanabilir (Anthony ve diğ., 2005). Diğer bir ifade ile ebeveyn stresi, bireylerin ebeveyn olmanın getirdiği çeşitli sorumlulukları hangi düzeyde yerine getirebileceklerine ilişkin yaşadıkları strestir. Ebeveyn stresi bireyin kendisini olduğu kadar aile içi ilişkileri de etkileyebilmektedir. Alanyazında ebeveyn stresinin sağlıklı ebeveyn davranışlarına yol açabileceği (Putnick vd., 2018) ve çocuğun uyumunun da bundan etkilenebileceği öne sürülmektedir (Deater-Deckard, 1998; Huth-Bocks ve Hughes, 2008). Aynı zamanda Crnic, Gaze ve Hoffman, (2005) okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynlerin stresinin çocuklarıyla ilişkilerini etkilediği ortaya konulmuştur. Dolayısıyla ebeveyn stresinin ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebileceği söylenebilir.

Bireylerin ebeveynliğe ilişkin olan stresini etkileyen birçok faktör bulunmakla beraber Çin’de 2019 yılının Aralık ayında başlayan ve kısa zamanda tüm dünya ülkelerine yayılan Koronavirüs (Covid-19) pandemisi ve bunun sonucunda alınan önlemler ebeveynlerin hem iş hem de aile hayatında stres düzeylerini etkileyecek çeşitli etkiler bırakmıştır. Bunların en önemlilerinden biri pandemiden korunma amacıyla bireylerin kendilerini evlerinde karantinaya almalarıyla sosyal izolasyonun sağlanması ve bunun sonucunda ebeveynlerin çocuklarıyla geçirdikleri vaktin nicelik ve niteliğinin değişmesi olarak belirtilebilir.

Sosyal izolasyon sürecinde pandeminin psikolojik etkilerine ilişkin yapılan ilk çalışmalar dikkat çekicidir. Cao, Fang, Hou, Han, Xu, Dong ve Zhenga (2020) tarafından pandeminin yayıldığı ülke olan Çin’de 7,143 katılımcı ile yapılan çalışma sonuçlarına göre, grubun %0.9’unun şiddetli, %2.7’sinin orta derece ve %21.3’ünün hafif düzeyde kaygı yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu araştırmada ayrıca kentlerdeki sosyal yaşam alanlarına yakın yaşamamanın, ailenin düzenli gelirinin bulunmasının ve aileyle bir arada yaşamamanın kaygıya karşı koruyucu olduğu ancak Covid-19 olmuş akraba veya tanıdıklara sahip olmanın kaygıyı artırdığı belirlenmiştir. Benzer olarak Covid-19 sırasında ebeveynlerin çok küçük bir kısmının (%1.18, %0.01 ve %3.60’unun) sırasıyla orta düzey kaygı, ciddi depresyon ve hafif düzeyde depresyon eğilimleri gösterdiği ve %3,53’ünün travma sonrası stres bozukluğu tanı kriterlerine sahip olduğu görülmüştür (Yue, Zang, Le ve An, 2020). Wu ve diğerleri (2020) çalışmalarında Covid-19 sırasında ebeveynlerin kaygı ve depresyon düzeylerinde ebeveynin yaşadığı stres ve aile içi çatışma gibi değişkenlerin etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Sosyal izolasyon sırasında ailelerin mevcut sosyal destek ağlarının azalmasının ve çeşitli psikolojik semptomlar göstermelerinin yanı sıra yoğun ve stresli aile içi iletişim de artabilmektedir. Orgilés, Morales, Delvecchio, Mazzeschi ve Espada’nın (2020) çalışmasına göre karantina sürecinde ailelerin bir arada yaşamaları zorlaştığında ve stres seviyesi yükseldiğinde, ebeveynlerin çocuklarından daha fazla duygusal sorun bildirme eğiliminde oldukları görülmüştür. Aynı zamanda Covid-19 sırasında işini kaybeden ebeveynlerin daha depresif oldukları ve Covid-19 öncesi çocuklarına psikolojik istismarda bulunan ebeveynlerin Covid-19 sırasında da bu

eğilimlerinin devam ettiği görülmektedir (Lawson vd., 2020). Dolayısıyla Covid-19 önlemleri sırasında yaşanan kapanmada hem ebeveyn stresi hem de ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkisinin etkilendiği tespit edilmiştir. Hiraoka ve Tomoda (2020) okulların kapanmasından sonra ebeveynlerin stres düzeylerinin arttığını öne sürmüştür. Ayrıca ebeveynlerin depresyon düzeyinin arttığı (Feinberg vd., 2022) ve çocuk sahibi olmayanlara göre ebeveyn olanların daha fazla depresif olduğu ve kaygı semptomları gösterdiği (Vescovi vd., 2021) görülmüştür. Başka bir araştırmada Covid-19 kaynaklı stresörlerin artması, yüksek kaygı ve depresif belirtiler ebeveyn stresi ile ilişkili bulunmuştur (Brown vd., 2020). Özetle, Covid-19 kapanmasına bağlı olarak ebeveynlerin stres de dâhil olmak üzere birçok farklı sorun yaşadığı anlaşılmakta ve bu yaşantıların onların aile içi dinamikleri ile çocuklarıyla kurdukları ilişkiyi etkilemiş olabileceği düşünülmektedir.

Ek olarak Covid-19 pandemisi sırasında ebeveynlerin bakım verme yükü ve çocuklarını stresli algılayışları arasında ilişkiler olduğu ve bunun da ebeveyn ile çocuk arasındaki yakınlık ve çatışmayı etkilediğini gösteren çalışmalar da mevcuttur (Russell vd., 2020). Bununla beraber Covid-19 etkisi ile ebeveyn-çocuk yakınlığı ve katı-sıkı ebeveynlik arasında ebeveyn stresinin aracı rolü olduğu görülmüştür (Chung, Lanier ve Wong, 2020). Diğer bir ifade ile Covid-19'un ve evde kalma kararlarının ebeveyn stresini etkilediği ve bunun da ebeveyn çocuk ilişkilerini olumsuz etkilediği söylenebilir. Diğer taraftan Covid-19 kapanmasının ebeveyn-çocuk ilişkilerini olumlu etkilediğini gösteren çalışmalar da mevcuttur. Örneğin Türkiye'de yapılan bir çalışmada (Özyürek ve Çetinkaya, 2021) Covid-19 pandemisi sırasında ailelerin çocuklarına ve kendilerine daha çok vakit ayırmaları nedeniyle salgının aile içi ilişkilere olumsuz olduğu kadar olumlu etkilerinin de olduğu saptanmıştır. Dolayısıyla Covid-19 kapanmasının ebeveyn-çocuk ilişkilerine olan etkisinin olumlu ya da olumsuz olduğuna dair alanyazında fikir birliği olmadığı ve kapanmanın bu ilişkilere olan etkisinde ebeveyn stresi gibi farklı değişkenlerin rol oynayabileceği düşünülmektedir.

Küresel salgın nedeniyle okullara ara verilmesi ve serbest zamanların değerlendirildiği alanlarda tedbiren faaliyetlerin durdurulması nedeniyle evde kalma sürelerinin uzaması, ebeveynlerin çocuklarıyla normalden çok daha fazla vakit geçirmesine yol açmıştır. Covid-19 pandemisinden dolayı olarak etkilenen çocuklar ve yetişkinler bu süreçte psikososyal zorluklar bağlamında çeşitli kaygı ve stres durumları yaşayabilmektedirler. Bu durumlar aile ilişkilerini de olumsuz etkileyebilmektedir. Bu çerçevede bu çalışmada pandemiye bağlı sosyal izolasyon sırasında ebeveynlerin Covid-19'a karşı yaşadığı kaygı, kapanma süresi ve ebeveyn stresinin, ebeveyn-çocuk ilişkilerine olan etkilerinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu amaçla kurulan yapısal eşitlik modelinde aşağıdaki hipotezler sınanmıştır.

H1: Covid-19 kaygısı ebeveyn-çocuk çatışması ile ilişkilidir.

H2: Covid-19 kaygısı ebeveyn-çocuk arasındaki olumlu ilişki ile ilişkilidir.

H3: Kapanma süresi ebeveyn-çocuk çatışması ile ilişkilidir.

H4: Kapanma süresi ebeveyn-çocuk arasındaki olumlu ilişki ile ilişkilidir.

H5: Ebeveyn stresi ebeveyn-çocuk çatışması ile ilişkilidir.

H6: Ebeveyn stresi ebeveyn-çocuk arasındaki olumlu ilişki ile ilişkilidir.

H7: Ebeveyn stresinin, Covid-19 kaygısı ile ebeveyn-çocuk çatışması arasında aracı rolü bulunmaktadır.

H8: Ebeveyn stresinin, Covid-19 kaygısı ile ebeveyn-çocuk arasındaki olumlu ilişki arasında aracı rolü bulunmaktadır.

H9: Ebeveyn stresinin, kapanma süresi ile ebeveyn-çocuk çatışması arasında aracı rolü bulunmaktadır.

H10: Ebeveyn stresinin, kapanma süresi ile ebeveyn-çocuk arasındaki olumlu ilişki arasında aracı rolü bulunmaktadır.

1. Yöntem

Bu çalışma ebeveyn-çocuk ilişkisi ile ilişkili olabilecek değişkenlerin test edildiği betimsel bir çalışma olarak yürütülmüştür. Aşağıda öncelikle çalışma grubu hakkında bilgi verilmiş daha sonra veri toplama araçları hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Son olarak da işlem yolu ve verilerin analizi raporlanmıştır.

1.1. Çalışma Grubu

Bu çalışma ebeveyn-çocuk ilişkisi ile ilişkili olabilecek değişkenlerin test edildiği betimsel bir çalışma olarak yürütülmüştür. Mevcut araştırmada örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme (Teddle ve Yu, 2007) kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu çeşitli ebeveyn gruplarında yapılan duyurular yoluyla ulaşılan 0-6 yaş arasında çocuğu bulunan toplam 429 ebeveyn oluşturmuştur. Tablo 1’de çalışma grubuna ilişkin detaylı bilgi sunulmuştur.

		f	%	Min.	Max.	$\bar{x}$	ss
Cinsiyet	Kadın	389	97,4				
	Erkek	40	2,6				
Medeni Durum	Evli	418	97,4				
	Bekar	11	2,6				
İşte Çalışma	Evet	289	67,4				
	Hayır	140	32,6				
Çocuk Sayısı	Bir	221	51,5				
	İki	177	41,3				
	Üç ve fazla	28	6,5				
Çocuk Cinsiyet	Kız	202	47,1				
	Erkek	227	52,9				
Yaş	-	-	-	21	61	33,87	4,4
Evlilik Yılı	-	-	-	1	28	7,8	3,8
Çocuk Yaş	-	-	-	10 ay	6 yaş	3,8	1,65

Tablo 1. Çalışma Grubunun Sosyo-Demografik Özellikleri

Tablo 1’den görüldüğü gibi çalışma grubunun çoğunluğunu evli anneler oluşturmaktadır. Ebeveynlerin yarısından fazlasının tek çocuğu bulunmaktadır. Çalışma Covid-19 pandemisi sonucu alınan önlemler kapsamında gerçekleştirilen karantina sırasında gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların Covid-19 sürecinde sahip oldukları özellikler Tablo 2’de verilmiştir.

		f	%
Covid-19 kapsamında alınan önlemler sonucu iş kaybı	Evet	13	3
	Hayır	416	97
Covid-19 kapsamında alınan önlemler sonucu ailede iş kaybı	Evet	31	7,2
	Hayır	398	92,8
Covid-19 şüphesiyle sağlık kuruluşuna başvuru durumu	Evet	4	,9
	Hayır	422	98,4
Covid-19 şüphesiyle bir yakınının sağlık kuruluşuna başvuru durumu	Evet	37	8,6
	Hayır	391	91,1

Covid-19 tanı alma durumu	Evet	1	,2
	Hayır	428	99,8

Tablo 2. Covid-19 pandemisi sürecinde ebeveynlerin yaşadığı durumlar/deneyimler

Tablo 2’de görüldüğü gibi ebeveynlerin büyük çoğunluğu Covid-19 pandemisi sırasında kendisinin ya da ailesinden birinin iş kaybıyla karşılaşmamıştır. Aynı zamanda ebeveynlerden yalnızca biri Covid-19 tanısı almış ve tedavi görmüştür.

1.2. Veri Toplama Araçları

Çalışmada ebeveynlerin stres düzeylerini ölçmek için Anne-Baba Stres Ölçeği, çocuklarıyla olan ilişkilerini belirlemek için de Çocuk Anne-Baba İlişki Ölçeği kullanılmıştır. Aynı zamanda ebeveynlerin ve çocuklarının demografik özelliklerini ve Covid-19 yaşantılarını belirlemek amacıyla Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Aşağıda ölçek ve forma ilişkin detaylı bilgi verilmiştir.

1.2.1. Anne-Baba Stres Ölçeği

Ebeveynlerin günlük yaşamda çocukları ile ilişkilerinde yaşadıkları stresi ölçmek amacıyla Kaymak Özmen ve Özmen (2012) tarafından 438 ebeveyninden toplanan verilerle geliştirilmiştir. Yapılan açımlayıcı faktör analizine göre varyansın %32.20’sini açıklayan, 16 maddeden oluşan tek boyutlu bir ölçek elde edilmiştir. Elde edilen tek boyutlu yapının doğrulayıcı faktör analizi ile yeniden incelenmesi sonucunda model veri uyumunun iyi olduğunu gösteren kriter değerleri ($X^2=252.98$ (N=438), $sd=104$, $p=.000$), $X^2/sd=252.98/104=2.43$, $RMSEA=0.05$, $RMR= 0.03$, $RMS= 0.04$, $GFI= 0.93$, $AGFI=0.91$ ve $CFI= 0.91$) biçimindedir. ABSÖ’ nün iç tutarlılık güvenilirliği için hesaplanan Cronbach Alfa değeri .85 ve Spearman Brown İki yarı test güvenilirliği .82 olarak hesaplanmıştır. Ölçekte yer alan tüm maddeler için madde toplam korelasyonları ise .34 ile .58 arasında değişmektedir.

1.2.2. Çocuk Anne Baba İlişki Ölçeği

Akgün ve Yeşilyaprak (2010) tarafından anne baba ve çocuk ilişkisinin niteliğinin belirlenmesi amacıyla 234 anneden alınan verilerle Türkçe’ye uyarlanan ölçek Pianta (1992) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe’ye uyarlanan versiyonu 30 maddeden oluşmakta ve iki faktörlü bir yapı sergilemektedir. Birinci faktör olan Çatışma boyutunda yer alan maddelerin yük değerleri .38 ile .72 arasında değişmektedir. İkinci faktör olan Olumlu İlişkide ise maddelerin yük değerleri .42-.72 arasındadır. Ölçeğin test tekrar test güvenilirlik katsayısı Çatışma boyutu için .98; Olumlu İlişki boyutu için .96; ölçeğin toplamı için .96’dır. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları Çatışma boyutu için .85; Olumlu İlişki boyutu için .73 ve ölçeğin bütünü için .73 olarak hesaplanmıştır. Spearman Brown düzeltmesinden sonra testin iki yarısı arası korelasyonu ise aynı sırayla .84, .73 ve .72’dir.

1.2.3. Kişisel Bilgi Formu

Mevcut çalışmada katılımcıların cinsiyet, yaş, aylık gelir gibi demografik bilgilerin yanı sıra Covid-19’a ilişkin de bazı sorular yer almaktadır. Aynı zamanda katılımcılardan Covid-19 pandemisinden dolayı ne kadar kaygı duyduklarını 0 ile 100 arasında puanlamaları ve Covid-19 kapsamında alınan önlemler nedeniyle ne kadar süredir evde çocuklarıyla vakit geçirdiklerini gün cinsinden yazmaları istenmiştir.

1.3. Verilerin Analizi

Planlanan bu çalışma betimsel bir araştırmadır. Verilerin analiz edilirken Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paket Programı (SPSS) 23.0 sürümü ve AMOS programları kullanılmıştır. Bağıntı analizlerinde parametrik test varsayımları karşılandığı için Pearson korelasyon testi yapılmıştır. Ulaşılan verilerin değerlendirmesinde parametrik test varsayımları karşılandığı için yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır. Araştırmalarda yer alan değişkenlere ait ilişki örüntülerinin veri tarafından doğrulanıp doğrulanmadığını ortaya koymak için yapısal eşitlik analizleri kullanılmaktadır (Şimşek, 2007). Bir başka deyişle yapısal eşitlik modellerinde sorduğumuz sorunun toplanan veriyle cevaplanıp cevaplanmadığı görülür (Kline, 2005). Bu nedenle çalışma kapsamında ebeveyn-çocuk ilişkisine etki eden değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacıyla yapısal eşitlik modeli (YEM) kurulmuş ve test edilmiştir. Tabachnick ve Fidell'e (2015), göre yapısal eşitlik modellerinde en sık rapor edilen uyum indeksleri, RMSEA ve CFI değerleridir. Schermelleh-Engel, Moosbrugger ve Müller (2003) ise X2/sd ve CFI değerlerinin önemli olduğunu, bununla birlikte örneklemdaki katılımcı sayısının 250'den fazla olduğu durumlarda RMSEA ve SRMR değerlerinin de kesinlikle belirtilmesi gerektiğini belirtmiştir. Burada hareketle bu çalışmada uyum indeksleri kapsamında RMSEA, CFI, SRMR ve X2/sd değerleri verilmiştir.

1.4. İşlem Yolu

Çalışmada öncelikle kullanılacak ölçme araçlarının sahiplerinden izinler alınmıştır. Sonrasında etik kurul başvurusu yapılarak çalışma için Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Alt Etik Kurulu'nun 22.06.2020 tarih ve 5/111 sayı numaralı yazısı ile onay alınmıştır. Araştırmada öncelikle izni alınan ölçekler ve hazırlanan kişisel bilgi formu çevrimiçi ortama aktarılmış ve çevrimiçi form oluşturulmuştur. Bu form sosyal medyadaki çeşitli ebeveyn gruplarında paylaşılmış ve gönüllü olanların doldurulması için gerekli yönlendirmeler yapılmıştır. Daha sonra toplanan veriler excel formatından SPSS'e aktarılıp gerekli analizler yapılmıştır.

2. Bulgular

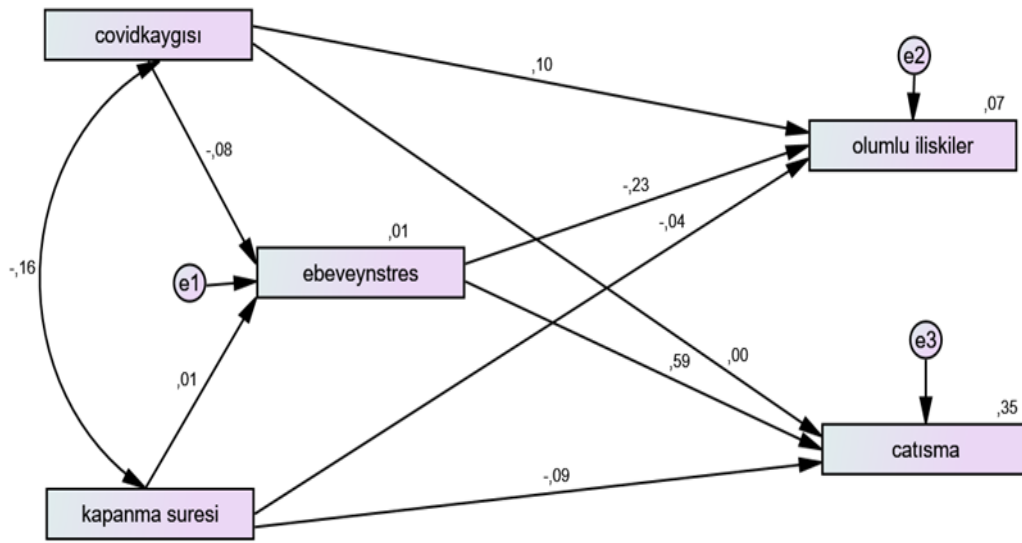
Çalışmada öncelikle değişkenlere ilişkin betimsel istatistikler hesaplanmıştır. Pearson korelasyon katsayıları ve elde edilen değerler Tablo 3'de sunulmuştur.

No Değişken	1	2	3	4	5	$\bar{x}$	Ss
1 Ebeveyn stresi	1					49,04	7,07
2 Çatışma	.601**	1				52,26	9,42
3 Olumlu ilişkiler	-.236**	-.070	1			18,04	5,06
4 Covid kaygısı	-.077	-.027	.120*	1		71,48	22,87
5 Kapanma süresi	.020	-.082	-.058	-.163**	1	22,55	9,85

** p< 0.01 ; *p< 0.05 Tablo 3. Değişkenlere ait korelasyon kat sayıları, ortalama ve standart sapma değerleri

Tablo 3'te gösterildiği şekilde modelde yer alan değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları .02 ile .60 arasında değişmektedir. Bununla birlikte değişkenlerin ortalamaları 18.04 ile 71.48 arasında değişirken; standart sapmaları 5.06 ile 22.87 arasında değişmektedir. Analizin bir sonraki aşamasında değişkenler arasındaki ilişkilerin yönünün kuramsal olarak belirlendiği yapısal model yol analizi yoluyla test edilmiş ve modelin uyum katsayılarının kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür (Ki-Kare= 3,01; sd=1; ki kare/sd= 3.01 p<.05; CFI=.99; NFI=.99; TLI=.87; SRMR = .05 RMSEA= .06 (.00 - .016)). Model testine ilişkin sonuçlar Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1: Ebeveyn Stresi Model Sonuçları

Ebeveyn stresindeki bir birimlik artış olumlu ilişki kurmada .16 puanlık ($\beta=-0.23$) azalışa yol açmaktadır ($z=-4.867$; $p<0.001$). Aynı zamanda ebeveyn stresindeki bir birimlik artış çatışma puanlarında .79 puanlık ($\beta=0.59$) artışa neden olmaktadır ($z=15.096$; $p<0.001$). Diğer taraftan Covid-19 kaygısındaki bir birimlik artış olumlu ilişki kurmada .02 puanlık ($\beta=.10$) artışa ($z=2.041$), ve çatışmada .00 puanlık ($\beta=.00$) artışa ($z=.001$) ve ebeveyn stresinde -.02 puanlık ($\beta=-.08$) azalışa ($z=-1.549$) yol açmaktadır ancak bu ilişkiler istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>.05$). Kapanma süresindeki bir birimlik artış olumlu ilişki kurmada .02 puanlık ($\beta=-.04$) azalışa ($z=-.795$), çatışmada .09 puanlık ($\beta=-.09$) azalışa ($z=-2.398$) ve ebeveyn stresinde .01 puanlık ($\beta=.01$) artışa ($z=.155$) yol açmaktadır ancak bu ilişkiler de istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>.05$). Doğrudan etkilerin yanı sıra modelde ebeveyn stresinin aracılığı da test edilmiştir. Aracı değişkenlerin dolaylı etkisinin anlamlılığını test etmede Bootstrap test yönteminden yararlanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre ebeveyn stresinin kapanma süresi ile ebeveyn-çocuk ilişkileri arasında ve Covid-19 kaygısı ile ebeveyn-çocuk ilişkileri arasında aracı rolü anlamlı değildir ($p>.05$). Sonuç olarak; çalışmada test edilen H5 ve H6 hipotezleri doğrulanmış ama diğer hipotezler doğrulanmamıştır.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmada ebeveyn-çocuk ilişkisi ile ebeveyn stresi, karantina süresi ve Covid-19 kaygısı arasındaki ilişkiler yol analizi kullanılarak incelenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre ebeveyn stresi ile ebeveyn-çocuk ilişkileri arasında anlamlı ilişki bulunmakta ancak Covid-19 kaygısı ve kapanma süresi ile ebeveyn-çocuk ilişkisi arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır. Aynı zamanda kapanma süresi ile Covid-19 kaygısı ve ebeveyn stresi arasında da anlamlı ilişkiler saptanmamıştır.

Elde edilen ilk bulgu olarak ebeveyn stresi ile ebeveyn-çocuk ilişkisi arasında anlamlı ilişki olması literatürle paralel bir bulgudur (Crnic vd., 2005; Garcia vd., 2017; Villarreal vd., 2022). Buna göre ebeveyn stresi arttıkça çocukla olan çatışma da artarken çocukla kurulan olumlu ilişki azalmaktadır. Aynı zamanda ebeveyn stresi yaşayan ebeveynlerin çocuklarına daha katı ve sıkı bir tutum sergiledikleri (Chung vd., 2020; Jackson ve Choi, 2018; Johnson vd., 2022)

düşünüldüğünde bu tutum sonucu yaşanan çatışmanın artması ve olumlu ilişkilerin azalması yaşanabilecek bir durum olarak değerlendirilmektedir. Nitekim okulların kapanmasının ebeveyn stresini artırdığı (Taubman-Ben-Ari, Ben-Yaakov ve Chasson, 2021), çocukların eğitim süreçleriyle ilgilenememekten, eşi ve çocuklarıyla kapanma öncesinde yaptıkları çeşitli etkinlikleri yapamamaktan kaynaklı olarak ebeveynlerin stresinin arttığı tespit edilmiştir (Brooks ve diğ., 2020). Yapılan bir araştırmaya göre Covid-19 pandemisi sürecinde ebeveynlik stresinin çocukların duygu düzenleme becerileri ile negatif; saldırgan davranışları, kaygı ve duygu düzenleme bozuklukları ile pozitif ilişkili olarak bulunmuştur. Buna göre düşük ebeveynlik stresi çocukların duygu düzenleme düzeylerini, yüksek ebeveynlik stresi ise saldırganlık düzeyini artırmaktadır (Çelebi, 2022). Bu sonuçlar ışığında ebeveynlerin ebeveynlik stresiyle etkin olarak baş etmelerinin, çocukların olumlu ve sağlıklı gelişim göstermelerinde önemli bir faktör olduğu ifade edilebilir. Bununla beraber ebeveyn stresi ile ebeveyn-çocuk ilişkisi arasında karşılıklı ilişkinin olduğu literatürde de öne sürülmektedir. Li, Tan ve Wang (2022) çalışmasında Covid-19 kapanması sırasında ebeveyn-çocuk çatışmasının ebeveyn stresini arttırdığını ortaya koymuştur. Dolayısıyla Covid-19 kapanması sırasında çocuklarıyla evde uzun vakit geçiren ebeveynlerin streslerinin arttığı ve bu stresin çocuklarıyla ilişkilerine olumsuz yansıdığı söylenebilir.

Bu çalışma bulgularına göre ebeveynlerin Covid-19'a karşı duydukları kaygı ile onların ebeveyn stresi ve çocuk ilişkileri arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır. Literatüre bakıldığında Covid-19 sırasında ebeveynlerin durumsal kaygı düzeyleri ile ebeveyn stresi arasında (Ren vd., 2020) ve Covid-19 kaygısı ile ebeveyn stresi arasında (Kubb ve Foran, 2020) ilişki bulunduğu görülmektedir. Aynı zamanda bu süreçte ebeveynlerin stres düzeylerinin arttığı (Hiraoka ve Tomoda, 2020), depresif ve kaygılı semptomlar gösterdikleri (Vescovi vd., 2021) de bilinmektedir. Prikhidko, Long ve Wheaton (2020) de çalışmalarında Covid-19'a yönelik endişelerin ebeveynlerin kaygı, stres ve tükenmeleri ile anlamlı ilişkisi olduğunu ortaya koymuştur. Başka bir araştırmada da ebeveynlerin Covid-19 sürecinde korku, kaygı, endişe, çaresizlik, öfke hissettikleri ve bu hislerle birlikte çocuklarına sınır koymakta problemler yaşadıkları bulunmuştur (Arslan Dikme ve Gültekin, 2021). Buna karşılık farklı çalışmalarda Covid-19 sırasında ebeveynlerin (Yue vd., 2020) ya da üniversite öğrencilerinin (Cao vd., 2020) çok küçük bir kısmının kaygı belirtileri gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca Covid-19 pandemisinin oluşturduğu korku ve kaygı düzeyinin yaş, çalışma koşulları, cinsiyet, gelir düzeyi, eğitim ve yaşanan çevreye göre değiştiği gösteren araştırmalar da mevcuttur (Memiş Doğan ve Düzel, 2020). Aynı zamanda Russell vd. (2020) çalışmasında ebeveynlerin genel kaygı düzeyleri ile ebeveyn-çocuk ilişkileri arasında doğrudan ilişki olmadığını öne sürmüştür. Dolayısıyla Covid-19 pandemisinin ebeveynlerin kaygı düzeylerinde bir fark yaratıp yaratmadığı ve bu kaygının onların stres düzeyleri ve çocuk ilişkilerine etki edip etmediği ile ilgili literatürde birbirinden farklı sonuçlar gösteren çalışmalar bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmada da ebeveynlerin Covid-19'a bağlı olarak duydukları kaygının onların ebeveynlik stresine ya da ebeveyn-çocuk ilişkilerine herhangi olumsuz bir etkisinin olmadığını bulunması çalışmaya katılan ebeveynlerin bu süreçle etkili bir şekilde baş etmiş olmalarından kaynaklanıyor olabilir.

Çalışmanın diğer bir bulgusu da kapanma süresinin ebeveyn stresi veya ebeveyn-çocuk ilişkisi ile anlamlı bir ilişkisinin olmamasıdır. Kapanmayı fırsat olarak görme ve kapanma sırasında gerçekleştiren Covid-19'la ilgili ebeveyn çocuk tartışmaları daha az psikopatolojik semptomu yol açmakta ve hatta kapanma sırasında yaşam doyumunu arttırabilmektedir (Tang vd., 2021). Buna göre yapılan bir araştırma Covid-19'un ebeveyn-çocuk ilişkilerini güçlendirdiğini ve yeni

normaller ve ilişki kurma şemaları oluşturduğunu göstermektedir (Talu ve Gençtanırım Kurt, 2022). Ayrıca ebeveynler, uzaktan eğitim sürecinde çocuklarının sosyalleşme, oyun, kendini ifade etme gibi ihtiyaçlarını ev içindeki alternatif uygulamalarla desteklediklerini ifade etmiştir (Arslan Dikme ve Gültekin, 2021). Yapılan bir diğer araştırmada benzer olarak ebeveynlerin Covid-19 anksiyetesinin ebeveyn-çocuk ilişkisini anlamlı düzeyde etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır (Gayretli ve Sönmez Düzkaya, 2023). Bu bağlamda kapanmayı aileler çocuklarıyla daha etkili vakit geçirme fırsatı olarak görmüş ve bu durum ebeveynlik davranışlarına olumsuz yansımamış olduğu belirtilebilir. Bununla beraber bu çalışmada kapanma süresi ölçülmüş ancak kapanma sırasında ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin niteliği ölçülmemiştir. Kapanma süresi ne olursa olsun o sürede geçirilen ya da geçirilmeyen kaliteli vakit ebeveyn-çocuk ilişkilerine yansımış olabilir ve bu nedenle süre ile ebeveyn-çocuk ilişkileri ya da ebeveyn stresi arasında ilişki bulunmamış olabilir. Bir diğer ihtimal de verilerin toplandığı süreçte henüz kapanma üzerinden çok uzun bir zamanın geçmemiş olması olarak değerlendirilebilir. Buna göre sürenin daha da uzaması ebeveyn çocuk ilişkisine farklı biçimlerde yansiyabilir ve olumsuz sonuçlar doğurabilir.

Bu çalışmanın literatüre katkısının yanı sıra birtakım sınırlılıkları da bulunmaktadır. Öncelikle bu çalışma 0-6 yaş arası çocuğu olan ebeveynlerle sınırlıdır. Dolayısıyla diğer yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlere genellenemez. Aynı zamanda çalışma grubunun çok büyük çoğunluğu Covid-19 kapanması sırasında Covid-19 virüsüne yakalanma ya da iş kaybı stresörleriyle karşı karşıya gelmemiştir. Sonuçlar yorumlanırken bu durum da göz önünde bulundurulmalıdır. Çalışma grubunun çoğunluğunu annelerin oluşturması da bu çalışmanın diğer bir sınırlılığdır. Çalışmanın bulguları baba-çocuk ilişkileri bağlamında dikkatli yorumlanmalıdır.

Çalışmanın yukarıda sayılan sınırlılıklarının yanı sıra alanyazına birtakım katkıları bulunmaktadır. Bu çalışmanın bulgularından okul öncesi dönemde çalışan okul psikolojik danışmanları, aile psikolojik danışmanları ve ruh sağlığı psikolojik danışmanları kendi çalışmalarında yararlanabilirler ve ebeveyn-çocuk ilişkilerini geliştirmede ebeveyn stresini de bir faktör olarak ele alabilirler. Aynı zamanda ailelerin sosyal izolasyon yaşamaları gerektiği durumlarda ebeveyn stresinin artabileceği ve bunun da ebeveyn-çocuk ilişkilerine yansiyebileceği göz önünde bulundurulması gerektiği değerlendirilebilir.

Kaynakça

- Akçınar, B. ve Baydar, N. (2018). Erken çocuklukta anne davranışlarının dışsallaştırma davranış problemleri ile ilişkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (66) , 454-470. <https://doi.org/10.17755/esosder.325593>
- Akgün, E. ve Yeşilyaprak, B. (2010). Çocuk anababa ilişki ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(24), 44-53.
- Anthony, L. G., Anthony, B. J., Glanville, D. N., Naiman, D. Q., Waanders, C. & Shaffer, S. (2005). The relationships between parenting stress, parenting behaviour and preschoolers' social competence and behaviour problems in the classroom. *Infant and Child Development: An International Journal of Research and Practice*, 14(2), 133-154.
- Arslan-Dikme, Ş. ve Gültekin, B. K. (2021). Covid-19 pandemi sürecinin evden çalışan ebeveynler ve çocuklarına etkileri. *Education & Youth Research*, 1 (1), 31-48.

- Boele, S., Van der Graaff, J., De Wied, M., Van der Valk, I. E., Crocetti, E., & Branje, S. (2019). Linking parent-child and peer relationship quality to empathy in adolescence: A multilevel meta-analysis. *Journal of youth and adolescence*, 48(6), 1033-1055.
- Brooks, S.K., Webster, R.K., Smith, L.E., Woodland, L., Wessely, S., & Greenberg, N. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: Rapid review of the evidence. *Lancet*, 395(10227), 912-20. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30460-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30460-8)
- Brown, S. M., Doom, J. R., Lechuga-Peña, S., Watamura, S. E., & Koppels, T. (2020). Stress and parenting during the global COVID-19 pandemic. *Child Abuse & Neglect*, 110, 104699.
- Cao, W., Fang, Z., Hou, G., Han, M., Xu, X., Dong, J. & Zheng, J. (2020). The psychological impact of the COVID-19 epidemic on college students in China. *Psychiatry Research*, 287, 112934.
- Chung, G., Lanier, P., & Wong, P. Y. J. (2020). Mediating effects of parental stress on harsh parenting and parent-child relationship during coronavirus (COVID-19) pandemic in Singapore. *Journal of Family Violence*, 1-12.
- Crnic, K. A., Gaze, C. & Hoffman, C. (2005). Cumulative parenting stress across the preschool period: Relations to maternal parenting and child behaviour at age 5. *Infant and Child Development: An International Journal of Research and Practice*, 14(2), 117-132.
- Cuong, V. M., Assanangkornchai, S., Wichaidit, W., Minh Hanh, V. T., & My Hanh, H. T. (2021). Associations between gaming disorder, parent-child relationship, parental supervision, and discipline styles: Findings from a school-based survey during the COVID-19 pandemic in Vietnam. *Journal of Behavioral Addictions*, 10(3), 722-730.
- Çelebi, Ş. (2022). *Covid-19 karantina sürecinde çocukların duygusal durumları: Ebeveynlik stresi ve çocuğun mizacının katkısı*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Özyeğin Üniversitesi.
- Deater- Deckard, K. (1998). Parenting stress and child adjustment: Some old hypotheses and new questions. *Clinical psychology: Science and Practice*, 5(3), 314-332.
- Feinberg, M. E., A Mogle, J., Lee, J. K., Tornello, S. L., Hostetler, M. L., Cifelli, J. A., ... & Hotez, E. (2022). Impact of the Covid- 19 pandemic on parent, child, and family functioning. *Family Process*, 61(1), 361-374.
- Garcia, A. S., Ren, L., Esterai, J. M., & Raikes, H. H. (2017). Influence of child behavioral problems and parenting stress on parent-child conflict among low-income families: The moderating role of maternal nativity. *Merrill-Palmer Quarterly*, 63(3), 311-339.
- Gayretli, S. ve Sönmez Düzkaya, D. (2023). Pandemi sürecinde ebeveynlerin koronavirüs anksiyete düzeyinin ebeveyn çocuk ilişkisine etkisi. *Black Sea Journal of Health Science*, 1-2. <https://doi.org/10.19127/bshealthscience.1148061>
- Hiraoka, D., & Tomoda, A. (2020). Relationship between parenting stress and school closures due to the COVID-19 pandemic. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 74(9), 497-498.
- Huth-Bocks, A. C. & Hughes, H. M. (2008). Parenting stress, parenting behavior, and children's adjustment in families experiencing intimate partner violence. *Journal of Family Violence*, 23(4), 243-251.
- Jackson, A. P., & Choi, J. (2018). Parenting stress, harsh parenting, and children's behavior. *Journal of Family Medicine & Community Health*, 5(3), 10.

- Johnson, S. L., Rieder, A., Green, E. P., Finnegan, A., Chase, R. M., Zayzay, J., & Puffer, E. S. (2022). Parenting in a conflict-affected setting: Discipline practices, parent-child interactions, and parenting stress in Liberia. *Journal of Family Psychology*. <https://doi.org/10.1037/fam0001041>
- Kane, P., & Garber, J. (2004). The relations among depression in fathers, children's psychopathology, and father-child conflict: A meta-analysis. *Clinical psychology review*, 24(3), 339-360.
- Kırman, A., & Doğan, Ö. (2017). Anne-baba çocuk ilişkileri: Bir meta-sentez çalışması. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 4(1), 28-49.
- Kline, R. B. (2005). *Methodology in the Social Sciences. Principles and Practice of Structural Equation Modeling* (2nd ed.). New York, NY, US: Guilford Press.
- Kök, E. E. ve Ünal, F. (2018). Ebeveynlerin çocukları ile ilişkilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(5), 1437-1446.
- Kubb, C., & Foran, H. M. (2020). Measuring COVID-19 related anxiety in parents: psychometric comparison of four different inventories. *JMIR mental health*, 7(12), e24507.
- Lawson, M., Piel, M. H., & Simon, M. (2020). Child maltreatment during the COVID-19 pandemic: Consequences of parental job loss on psychological and physical abuse towards children. *Child Abuse & Neglect*, 110, 104709.
- Li, G., Tan, T. X., & Wang, P. (2022). Parenting stress during covid-19 lockdown: Correlates with family and child factors. *Journal of Family Issues*, 0192513X221106719.
- Memiş Doğan, M., Düzel, B. (2020). Covid-19 özelinde korku-kaygı düzeyleri. *Turkish Studies*, 15(4), 739-752. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44678>
- Orgilés, M., Morales, A., Delvecchio, E., Mazzeschi, C. & Espada, J. P. (2020). *Immediate psychological effects of the Covid-19 quarantine in youth from Italy and Spain*. <https://psyarxiv.com/5bpfz/> adresinden 01.05.2020 tarihinde erişildi.
- Öngider, N. (2013). Anne-baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4), 420-440.
- Özada, A., & Duyan, V. (2018). Ebeveyn-çocuk ilişkisi ve zorbalık. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 12(1), 49-55.
- Özmen, S. K. ve Özmen, A. (2012). Anne baba stres ölçeğinin geliştirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 42(196), 20-35.
- Özyürek, A., ve Çetinkaya, A. (2021). Covid-19 pandemi döneminde aile ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinin incelenmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 96-106.
- Prikhidko, A., Long, H., & Wheaton, M. G. (2020). The effect of concerns about Covid-19 on anxiety, stress, parental burnout, and emotion regulation: the role of susceptibility to digital emotion contagion. *Frontiers in Public Health*, 8, 567250.
- Putnick, D. L., Bornstein, M. H., Hendricks, C., Painter, K. M., Suwalsky, J. T., & Collins, W. A. (2008). Parenting stress, perceived parenting behaviors, and adolescent self-concept in European American families. *Journal of Family Psychology*, 22(5), 752
- Ren, J., Li, X., Chen, S., Chen, S., & Nie, Y. (2020). The influence of factors such as parenting stress and social support on the state anxiety in parents of special needs children during the Covid-19 epidemic. *Frontiers in Psychology*, 11, 565393.

- Russell, B. S., Hutchison, M., Tambling, R., Tomkunas, A. J., & Horton, A. L. (2020). Initial challenges of caregiving during Covid-19: Caregiver burden, mental health, and the parent-child relationship. *Child Psychiatry & Human Development*, 51(5), 671-682.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H. & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of Structural Equation Models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research*, 8(2), 23-74.
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş- Temel İlkeler ve LISREL Uygulamaları* [Introduction to structural equation modeling: Basic principles and LISREL applications]. İstanbul: Ekinoks Yayınları.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2015). *Multiple regression. in, using multivariate statistics*. Pearson Education, Boston.
- Tang, S., Xiang, M., Cheung, T., & Xiang, Y. T. (2021). Mental health and its correlates among children and adolescents during COVID-19 school closure: The importance of parent-child discussion. *Journal of Affective Disorders*, 279, 353-360.
- Talu, E. ve Gençtanırım Kurt, D. (2022). COVID-19 salgınının çocuklar üzerindeki akademik ve psiko-sosyal etkileri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (1), 172-189. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.1030839>
- Taubman-Ben-Ari, O., Ben-Yaakov, O., & Chasson, M. (2021). Parenting stress among new parents before and during the Covid-19 pandemic. *Child Abuse & Neglect*, 117, (2021), 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.105080>
- Tezel Şahin, F., Şepitci Sarıbaş, M. ve Ertör, E. (2020). Erken çocukluk döneminde çocuk-ebeveyn ilişkisi ile çocukların yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizliklerinin incelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (6), 1873-1889. <https://doi.org/10.18506/anemon.763266>
- Vescovi, G., Riter, H. D. S., Azevedo, E. C., Pedrotti, B. G., & Frizzo, G. B. (2021). Parenting, mental health, and Covid-19: a rapid systematic review. *Psicologia: Teoria e Prática. São Paulo*. 23 (1) 1-28.
- Villarreal, D. L., Smith, O. A., & Nelson, J. A. (2022). Child behavior problems related to inconsistency and average negativity in mother-child conflict characteristics: The mediating role of parenting stress. *Journal of Child and Family Studies*, 31(7), 1859-1868.
- Wu, M., Xu, W., Yao, Y., Zhang, L., Guo, L., Fan, J., & Chen, J. (2020). Mental health status of students' parents during COVID-19 pandemic and its influence factors. *General Psychiatry*, 33(4).
- Yue, J., Zang, X., Le, Y., & An, Y. (2020). Anxiety, depression and PTSD among children and their parent during 2019 novel coronavirus disease (COVID-19) outbreak in China. *Current Psychology*, 1-8.

Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sunmuşlardır.

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da kuruluşla finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederler.

Destek ve teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.